

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.069
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника,
доктору політичних наук,
професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри міжнародної
безпеки та стратегічних студій

Львівського національного університету імені Івана Франка

Гладиш Маріанни Леонідівни

на дисертацію Котляра Олега Васильовича

**«Відносини Російської Федерації та Скандинавських країн:
безпековий вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дослідження. Північноєвропейський регіон вважається одним з найбільш мирних і безпечних у світі, оскільки вже з кінця Другої світової війни там не відбувалося значних внутрішніх чи міжнародних конфліктів. Країни цього регіону – Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція - мають багато спільного в культурі, традиціях і соціальній структурі, інтенсивно та плідно співпрацюють майже в усіх сферах, зокрема безпековій. Проте, регіон не можна було

назвати однорідним стосовно залученості до військових об'єднань та альянсів, зокрема НАТО. Обрання автором дисертаційного дослідження та обґрунтування (с.18) двох країн регіону – Королівства Швеція, зовнішня політика якого базувалася на принципі нейтралітету ще з ХІХ століття, проте, яка під впливом, зокрема, російського фактора, а саме агресивної політики Російської Федерації та її прояву у повномасштабній агресії проти України відмовилася від цієї політики і подала заявку на вступ до НАТО та Королівства Норвегія, яке є державою-засновницею Північноатлантичного альянсу і теж переосмислює своє місце та роль в Альянсі, а також власні оборонні можливості видається дуже доречним, оскільки дозволяє застосувати компаративний підхід до дослідження проблематики. Актуальним є і дослідження відносин цих країн з Російською Федерацією в безпековій площині з огляду на динамічні зміни в європейській та світовій системі безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження реалізоване в рамках наукової теми «Центральна та Східна Європа у міжнародних відносинах» (номер державної реєстрації «0114U001590»), яка закріплена за кафедрою міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Актуальність дисертаційного дослідження Котляра О.В. зумовлене його метою, предметом та об'єктом, які сформульовані чітко відповідно до спеціальності 052 “Політологія”. Висновки є обґрунтованими та верифікованими завдяки великому обсягу опрацьованих джерел та літератури (358 позицій). Автор послуговується широким методологічним інструментарієм (сс. 22-25), який дав можливість комплексно та ґрунтовно дослідити безпекові аспекти відносин Росії зі Швецією та Норвегією, зокрема, доцільним був системний підхід (с. 22),

який дозволив вивчити взаємодію окремих чинників як внутрішньополітичного, так і зовнішньополітичного характеру на формування безпекового виміру взаємовідносин досліджуваних країн, а також порівняльно-аналітичний метод (с. 23), що був ключовим в контексті розгляду та аналізу різних підходів Швеції та Норвегії щодо реалізації політики безпеки та оборони, а також при відслідковуванні змін політики Російської Федерації щодо цих країн.

Опубліковані здобувачем 9 наукових праць (с. 12), з яких 4 – у фахових виданнях України та 1 – в іноземному науковому виданні, представлення результатів дослідження на наукових заходах дозволяють стверджувати, що мета та завдання вирішені в повному обсязі та відповідають висновкам дисертації.

Наукова новизна та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист полягає у дослідженні безпекового аспекту взаємовідносин Росії зі Швецією та Норвегією з акцентом на порівняльний підхід між політикою самих північноєвропейських держав в галузі безпеки та щодо Росії, а також політики Росії щодо вищезгаданих скандинавських країн (с. 25). Заслуговує уваги те, що автор здійснює дослідження компаративного характеру з метою визначити як спільні, так і відмінні риси безпекової складової російсько-шведських та російсько-норвезьких відносин (с. 25) та висновує, двосторонній вимір відносин між РФ та скандинавськими країнами заходить у довготривалу стагнацію (с. 107).

Варто акцентувати на дослідженні місця Росії у суспільно-політичному дискурсі та офіційних зовнішньополітичних документах скандинавських країн. Автор здійснює аналіз трансформації іміджу Росії у провідних ЗМІ Норвегії (Aftenposten, Verdens Gang (VG), Dagbladet та Dag og Tid) (сс. 148-152, с. 154) і поступового виключення образу «ворога», «загрози» та «небезпеки» на завершальних етапах існування Радянського Союзу, в часи гласності та відходу від тоталітаризму (с.151) до формування суспільно-політичного дискурсу з акцентом на поняття «загроза»,

«небезпека», «опонент» (с. 229), а також шведських ЗМІ (Dagens Nyheter (DN) та Svenska Dagbladet (SvD)), де російську агресію проти України уособлювали із персоною президента РФ (с. 178).

Актуальним і новітнім вважаємо також дослідження трансформації зовнішньополітичних пріоритетів Королівства Швеція та відхід від політики нейтралітету та позаблоковості до реалізації власної опції членства в НАТО пов'язане з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну. Автор дисертаційного дослідження слушно підкреслює, що тимчасова окупація Криму та військові дії РФ на Донбасі 2014 року стали одними із причин повороту оборонної політики Швеції із демілітаризаційного вектору на протилежний (с. 211), а повномасштабне вторгнення спонукало Королівство Швеція відмовитися від політики нейтралітету та подати заявку на вступ у НАТО. Обґрунтовано автор висновок про продовження підтримки Швецією взятого курсу на відбудову оборонних можливостей в державі та регіоні на ближче десятиліття, а також малоімовірність повторення в найближчому майбутньому помилок стосовно тотальної демілітаризації та недофінансування оборонної сфери, які мали місце у період 1990-х – 2013 рр (с. 222).

Практичне значення результатів дослідження. Прикладна цінність дисертаційного дослідження Котляра О.В. полягає в глибшому розумінні безпекового виміру російсько-скандинавських взаємин і може служити основою для подальших досліджень без певних тенденцій розвитку міжнародних відносин на європейській півночі, ролі Росії в політиці безпеки та оборони скандинавських країн та дотичних аспектів наукової розвідки на відповідному напрямку. Висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у діяльності державних органів, профільних міністерств, недержавних організацій, котрі функціонують в полі міжнародних відносин, а також в академічній площині при підготовці майбутніх політологів та спеціалістів з міжнародних відносин і при розробці навчальних матеріалів.

Загальна оцінка змісту роботи. Структура, зміст та виклад матеріалу є послідовними та логічними та розкривають тему дисертаційного дослідження, висновки обґрунтованими та верифікованими.

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, кожен з яких з двох підрозділів, списку використаних джерел та літератури (358 найменувань (українською, англійською, російською, шведською і норвезькою мовою на 39 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 281 сторінку, основний зміст викладено на 214 сторінках.

У вступі актуалізовано тему дослідження, визначено мету та завдання, обґрунтовано вибір Норвегії та Швеції як досліджуваних акторів (сс. 18-19), хронологічні межі. Особливої уваги заслуговує методологічна основа дослідження (сс. 22-25), де автор подає широкий спектр підходів та методів, які використовує у дослідженні, зокрема, на нашу думку, доцільним є структурно-функціональний підхід, який дозволив виділити чинники безпекової політики держав та визначити їхню роль, що в сукупності розкрило можливості для формування цілісної картини закономірностей реалізації Росією та скандинавськими країнами політики у сфері безпеки та оборони(с. 22).

Перший розділ присвячено теоретичним засадам дослідження та розглянуто ступінь розробки проблематики. Особливої уваги заслуговує джерельна база дослідження, яка ґрунтується на широкому масиві офіційних зовнішньополітичних та безпекових документах досліджуваних держав, зокрема автор аналізує такі документи: «Принципи зовнішньої політики Російської Федерації. Концепція зовнішньої політики Російської Федерації» (від 1993 р.), Концепція зовнішньої політики Російської Федерації від 12 липня 2008 р., Основи державної політики Російської Федерації в Арктиці на період до 2020 р. та подальшу перспективу (с. 47); «Державна стратегія для розвитку співпраці з Росією» (с. 48), «Погіршення безпекового середовища – виклики для Швеції» (від 2022 р.), Національна

стратегія безпеки від 2017 р. (с. 49); «Арктична стратегія Норвегії – між геополітикою та соціальним розвитком» (від 2017 р.), «Арктична політика уряду Норвегії» (від 2020 р.), «Оборона Норвегії. Боездатність та готовність. Довгостроковий план» (від 2020 р.) (сс. 49-50). Наукову цінність має п.1.2, де автор застосовуючи комплексний підхід аналізує напрацювань представників різних теоретичних шкіл міжнародних відносин з метою детального опрацювання проблематики.

У другому розділі автор здійснює ретроспективний огляд та сучасний стан скандинавського вектору зовнішньої політики Росії, зокрема акцентує на трансформації пріоритетності північноєвропейського регіону в рамках зовнішньополітичної діяльності РФ. Автор аргументовано висновує в п. 2.1, що на кінець ХХ ст. скандинавський вектор зовнішньої політики, разом із арктичною політикою не були поставлені на порядок денний зовнішньої діяльності РФ (с. 83), проте вже на початку ХХІ століття цей вектор набуває пріоритетності в першу чергу через переосмислення рентабельності енергетичного чинника (с. 90).

Третій розділ присвячений аналізу концептуальних засад зовнішньої політики Норвегії та Швеції в сфері безпеки та оборони. Автор ґрунтовно досліджує еволюцію політики нейтралітету та позаблоковості Королівства Швеція, та слушно підкреслює, що каталізатором фундаментальних змін стосовно вищезгаданого підходу щодо позаблоковості країни стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. (с. 124) і, що російський фактор зіграв ключову роль у формуванні нових принципів безпекової політики Швеції (с. 126).

В п. 3.2 автор аналізує вплив радянського, згодом російського фактора на формування та розвиток євроатлантичного вектора зовнішньої політики Норвегії і висновує, що вступ до НАТО допоміг країні не стати потенційним об'єктом агресії з боку Радянського Союзу в роки блокового протистояння, а також закрити питання щодо забезпечення оборонних потреб країни після розпаду біполярної системи (с. 144).

Четвертий розділ є актуальним та має наукову цінність з огляду на здійснений аналіз суспільно-політичного дискурсу в офіційних документах та провідних засобах масової інформації Норвегії та Швеції образу Російської Федерації. Дисертант досліджує еволюцію іміджу РФ і слушно висноує, що в різні періоди, а також з початком російсько-української війни в 2014 р. домінував негативний образ з акцентом на поняттях «загроза», «небезпека», «опонент» (с.229).

У п'ятому розділі досліджується вплив російського чинника на формування оборонної політики Швеції та Норвегії з 1991 по 2022 рр., зокрема автор прослідковує демілітаризаційні тенденції в політиці безпеки та оборони, котрі були пов'язані із завершенням холодної війни та зниженням військових й економічних потужностей РФ, проте початок російської агресії щодо України в 2014 р. та повномасштабне вторгнення в 2022 р. повернули Швецію та Норвегію на мілітаризаційні рейки. Особливої уваги заслуговують подані якісно-кількісні показники оборонної сфери, а також структурні характеристики збройних сил Норвегії (сс. 195- 202) та Швеції (сс. 213-215, сс. 218-221). Автор обґрунтовано висноує, що російський чинник відіграв визначальну роль у переосмисленні скандинавськими країнами власних оборонних можливостей.

Висновки (сс. 223-230) є логічними, обґрунтованими та відповідають визначеним завданням дослідження.

Тому, на нашу думку, дисертаційне дослідження є цілісним та завершеним, логічним та структурованим, а також відповідає поставленій меті та завданням.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційного дослідження свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності. В тексті є посилання на джерела інформації, в роботі не виявлено ознак фальсифікації, а також робота та опубліковані праці пройшли відповідну перевірку на плагіат.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюючи положення та результати дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити щодо них деякі зауваження та рекомендації:

1. Хронологічні межі дослідження визначені автором у вступі (с. 21), що охоплюють період від XII ст. вважаємо недоцільними, оскільки основний акцент в хронологічних рамках дослідження робиться на період 1991-2022 рр. і звернення до певних історичних періодів не потребує розширення хронологічних меж самого дослідження.

2. П. 3.2, де автор аналізує вплив норвезького членства в НАТО на відносини з Росією (сс.127-145), можна було б посилити за рахунок детальнішого розгляду завершального етапу блокового протистояння, а також охоплення періоду після холодної війни.

3. Не дивлячись на наукову новизну та цінність четвертого розділу, де здійснюється аналіз образу Російської Федерації в суспільно-політичному дискурсі та офіційних документах Швеції та Норвегії, слід зазначити, що він не зовсім відповідає визначеній тематиці дослідження і може в майбутньому слугувати новим полем для наукових пошуків.

4. В п.5.1 автор подає кількісно-якісні характеристики військової та оборонної сфери Королівства Норвегія та плани їх модернізації (сс.199-202), що свідчить про посилення оборонних можливостей останньої, в той же час аналогічних показників недостатньо представлено в п. 5.2, де основний акцент автор робить на економічних показниках.

Однак, наведені вище зауваження та рекомендації не знижують загального високого теоретико-методологічного рівня дисертаційного дослідження і можуть слугувати для розвитку подальших наукових розробок автора.

Загальний висновок. Дисертація Котляра Олега Васильовича “Відносини Російської Федерації та Скандинавських країн: безпековий

вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)” поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 “Політологія” (05 Соціальні та поведінкові науки) є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти та науки України №40 від 12.01.2017 р. “Про затвердження вимог до оформлення дисертацій” (зі змінами), “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022р. (зі змінами від 21.03.2022 р. №341), не містить ознак порушення академічної доброчесності, тому його автор Котляр О.В. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” зі спеціальності 052 “Політологія”.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної безпеки
та стратегічних студій
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Маріанна ГЛАДИШ

Підпис доцента Гладиш М.Л ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар

Львівського національного університету

імені Івана Франка,

кандидат філологічних наук, доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА